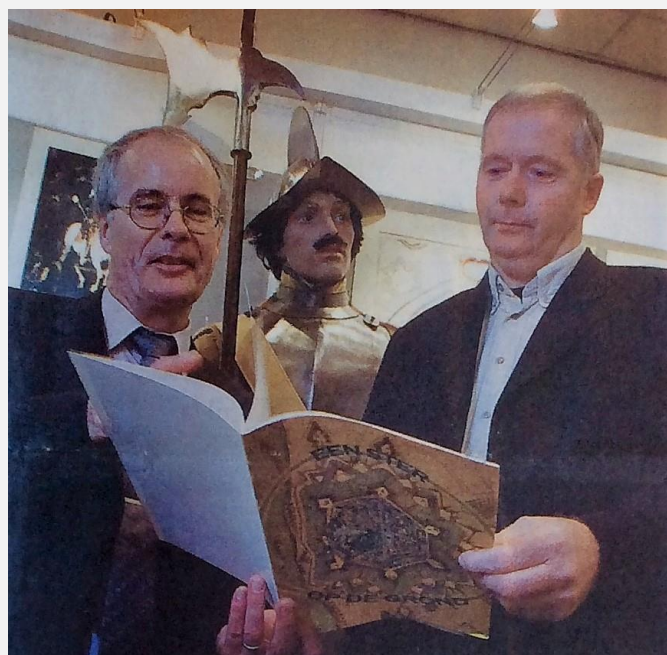
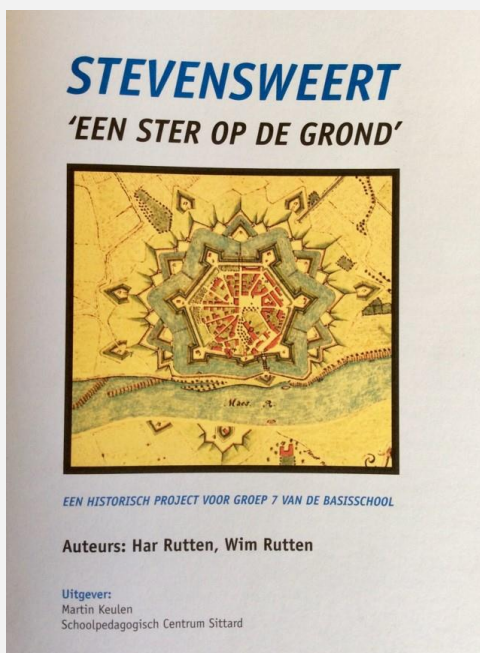

Opa interviewt overgrootvader over de school van vroeger

Vaker zeggen we tegen mekaar: “Jammer dat we het niet gevraagd hebben toen vader en moeder nog leefden”. Tijdens de werkzame periode van je leven sta je er om verschillende redenen niet bij stil. Daarna zijn je vader of moeder vaak al overleden. Het verhaal hieronder is geschreven door drs. Martin Keulen, schoonzoon van Sef Smeets, van 1989 - 1991 voorzitter van Amici Insulae. Samen met Wim Rutten (Melick) en wijlen conservator Har Rutten maakte Martin in 2001 een historisch leerboek voor groep 7 over Stevensweert, dat aan 7 basisscholen werd toegestuurd. Eén groot doel hadden de schrijvers voor ogen: bij de jeugd belangstelling wekken voor de geschiedenis van het dorp Stevensweert. Dit leerboek droeg de titel: “Een ster op de grond”.

Har Rutten (l) en Wim Rutten (r)

Sef Smeets neemt de pen ter hand

Het volgende verhaal is ontstaan in een kamertje van het verzorgingstehuis Vastrada, dat tegenover één van de oudste basilieken van Nederland ligt. Waar in de eerste helft van de elfde eeuw een fantastisch Evangeliarium werd gemaakt. Susteren in Zuid-Limburg was toen al een stad, nu lijkt het meer op een dorp.

Mijn schoonvader is altijd een actieve man geweest. Naast zijn werk als hoofd administratie van het landbouwonderwijs in Limburg, was hij een fervent tuinman en betrokken bij verschillende maatschappelijke en culturele organisaties.

Mijn schoonvader is altijd een actieve man geweest. Naast zijn werk als hoofd administratie van het landbouwonderwijs in Limburg, was hij een fervent tuinman en betrokken bij verschillende maatschappelijke en culturele organisaties.

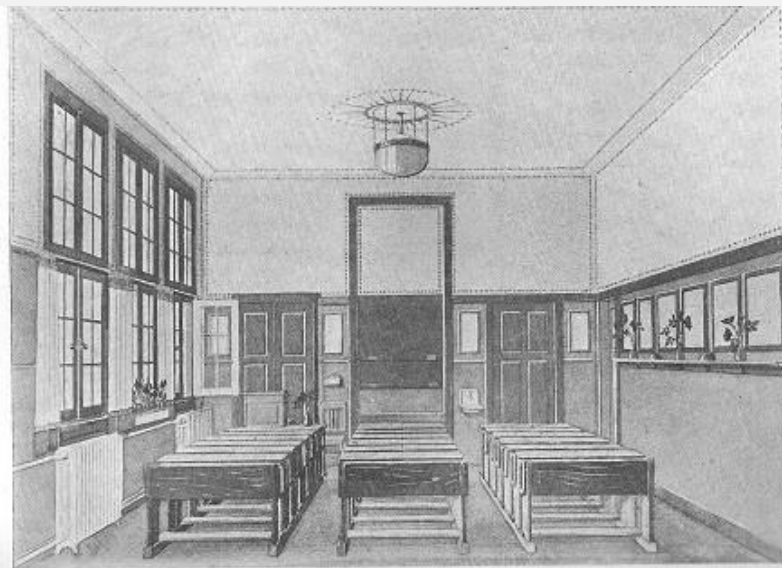
Na zijn pensioen heeft hij binnen en buiten Europa veel reizen gemaakt. Nu pas, op 98 jarige leeftijd, heb ik een gesprek met hem over het lager onderwijs tussen de beide Wereldoorlogen.

Wekelijks ga ik op bezoek en als ik naar hem toe ga neem ik mijn iPad en/of een ander attribuut mee, aan de hand waarvan we een gesprekje kunnen hebben. Vandaag heb ik de Sheaffer vulpen meegenomen, die ik ooit van hem gekregen heb.

Op deze manier wisselen we van gedachten over de periode dat hij op de lagere school zat.

Waar lag de school in het dorp en uit hoeveel lokalen bestond de school?

Sefke Smeets zat al in 1926 op de lagere school van Ohé en Laak in Zuid-Limburg. De school lag toentertijd bij het gemeentehuis en de kerk in het midden van het dorp. Deze had 2 lokalen en in elk lokaal waren 3 klassen. Volgens mijn schoonvader - de hele familie noemt hem vader - had elke klas ongeveer 15 kinderen; in totaal zaten dus 90 kinderen op de hele school. Het schoollokaal moet er volgens zijn beschrijving als volgt hebben uitgezien.

In elke rij van 7 houten tweezitsbanken zat 1 klas. “We hadden geen centrale verwarming, maar er stond een kolenkachel midden in de klas”, vertelt vader als ik hem bovenstaande tekening laat zien. Zijn beschrijving klopt exact met de klassengrootte, zoals vermeld in de Onderwijswet van 1912.

Schoollokaal met 3 klassen in 1926

De klassengrootte in relatie tot het aanstellen van onderwijzers:

voor 1 - 40 leerlingen:	één hoofd der school
voor 41 - 90 leerlingen:	„ „ „ „ „ en één onderwijzer
voor 91 - 144 leerlingen:	„ „ „ „ „ en twee onderwijzers
voor 145 - 190 leerlingen:	„ „ „ „ „ en drie onderwijzers
voor 200 - 254 leerlingen:	„ „ „ „ „ en vier onderwijzers
voor 310 - 364 leerlingen:	„ „ „ „ „ en zes onderwijzers enz.

De school van Ohé en Laak had één hoofd van de school, meester Krijns, die klas 4 t/m 6 onder zijn hoede had en een andere onderwijzer, die voor klas 1 t/m 3 zorg droeg. Toen die met pensioen ging, werd de dochter van het hoofd van de school onderwijzeres van de

onderbouw. Grote combinatieklassen dus. Vader lijkt geen compassie met me te hebben als ik hem vertel dat ik in het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw ook les gaf aan een combinatieklas met 40 leerlingen.” Dat was hard werken, overdag iedere minuut met de kinderen bezig en ‘s avonds bergen nakijkwerk” probeer ik nog. Hij is niet onder de indruk: “Dat was in mijn jeugd normaal, Martin”. Volgens vader woonden er in die tijd plus minus 550 inwoners in het dorp, precies weet hij het niet meer. Naar de maatstaven van tegenwoordig zaten er veel kinderen op school, in het katholieke zuiden waren er veel grote gezinnen. Het boerengezin Smeets had 6 kinderen.

Hoe vond u het op de lagere school en waren de leerkrachten toen aardig?”.

Op de vraag welke leerkracht hij het leukste vond kan mijn schoonvader geen antwoord geven. Ze waren niet streng, maar af en toe werd er door de leerkrachten wel met een duimdikke aanwijsstok geslagen. Vader Smeets vertelt dat pastoor Guljue, die uit Saarland kwam, wel erg streng was. Hij kon geen orde houden en de kinderen misdroegen zich bij de pastoor. Vader kan zich ook herinneren dat de pastoor een kind van Puts met een aanwijsstok zo hard sloeg dat de stok doormidden brak, waarna de geestelijke uitriep dat het kind de stok moest betalen. Andere strafmaatregelen waren nablijven. Een paar keer zelfs tussen de middag als de andere kinderen naar huis gingen om te eten, vertelt hij.

De school en de kerk stonden tegenover elkaar, maar toch niet in figuurlijke zin?

Vader begrijpt wat ik bedoel en vertelt dat de katholieke kerk in Limburg nauw betrokken was bij het onderwijs. Niet alleen was de pastoor wekelijks present bij de catechismusles, maar hij was in die tijd ook voorzitter van het kerk- en schoolbestuur. Veel schoolse zaken waren geïnspireerd door of betrokken op de religie. Misbezoek werd op school geadmistreerd en kinderbiecht en de voorbereiding van processies en Communiefeest werden onder schooltijd uitgevoerd.

Schreef u in die tijd in schriften of op de lei?

“Allebei. In het eerste leerjaar schreven we voornamelijk op de lei. De meester schreef de letters en sommen op het bord en wij moesten de letters, woordjes en sommen zo mooi mogelijk naschrijven op onze lei. We hadden een griffel om mee te schrijven en een doekje om de foute letters of cijfers mee uit te vegen. Als we de woorden en het cijferwerk goed beheersten, mochten we in schriften gaan werken. In welke klas dat was, weet ik niet meer. Schrijven op de

lei (hierboven met griffel) was natuurlijk veel goedkoper”. Een eenvoudige analyse van de latere administrateur van een grote schoolvereniging.

En dan komen de bekende kroontjespen en het glazen inktpotje dat zich in het midden van de houten tweezitsbanken bevond, aan de orde. “De leien bleven op school, de schriften moest ik een aantal keren per jaar mee naar huis nemen, zodat mijn ouders de vorderingen konden beoordelen. Ouders vonden schoonschrijven heel belangrijk”.

Had het hoofd van de school nog andere taken in het dorp?

“’s Ochtends na de mis maakte het hoofd in beide lokalen elke dag de kachel aan. Hij was ook de dirigent van het kerkelijk zangkoor. Vaak werd een directeur van de school aangenomen op zijn mooie hand van schrijven en zijn goede zangstem. Later was meester Beunen de regisseur van de toneelclub in het dorp en meester Koonen dirigent van het kerkelijk zangkoor.” Ik vertel vader dat schrijven, dramatische vorming en muziek ook in mijn tijd nog gerespecteerde vakken op de Kweekschool van Roermond waren. Hij knikt instemmend.

Moesten jullie het hele jaar door naar school?

“Ja, de kinderen moesten het hele jaar naar school”. Mijn schoonvader vertelt dat zijn vader vroeger ‘s zomers niet naar school hoefde, omdat ze moesten helpen bij de werkzaamheden op de akker of het binnenhalen van de oogst. Hijzelf kreeg alleen vrijaf tijdens het rooien van de aardappelen.

Waren er lesmethoden op school waarin jullie werkten?

Als ik na een kopje koffie wat meer op de inhoud van het onderwijs wil ingaan, geeft schoonvader Smeets aan dat hij zich niet kan herinneren dat er onderwijsmethoden gebruikt werden. Uit de leerplannen van de twintiger jaren valt op te maken dat, in tegenstelling tot de huidige praktijk, de methodes door de inspecteur werden voorgeschreven. “Een schrijf- en rekenboekje heb ik niet gehad. De meester schreef de letters en de sommen voor op het bord en wij moesten die op de lei en later in een schrift overschrijven. Eerst met een griffel en later met inkt en een kroontjespen. En aardrijkskunde leerde je vanaf de kaart die de meester voor de klas hing. De tweezitsbanken waren van hout”. En dan maakt opa Smeets een bruggetje naar het aanmaakhout, waarmee de kachel ‘s winters in de klas werd aangemaakt. “Lekker warm en gezellig, was dat!

Nog even dit!

Voor ik vertrek kijkt hij mij nog even aan en zegt na het lange interview: “ Martin, ik heb nog een kleine anekdote voor je”. Ik heb mijn jas al aan en luister staande als hij vertelt dat hij als kind in de middagpauze moest plassen. De toiletten lagen aan de andere kant van de speelplaats en dat vond de jonge Sef te ver. Hij plaste daarom naast de deur en werd signaleerd door het hoofd van de school die vanuit zijn woning naast de speelplaats deze grove overtreding had gezien. “Dat heb ik daarna nooit meer gedaan”, zegt hij lachend. Ik verdwijn ook voor een plas in de badkamer van zijn gezellig appartement in het verzorgingstehuis en zie in de spiegel dat ik een vuurrood hoofd heb. Het resultaat van een geanimeerd gesprek van anderhalf uur bij 25 graden Celsius. Bij het vertrek laat vader altijd weten dat hij het bezoek op prijs heeft gesteld. De vertrekkende opa tilt zijn hoed op en zegt: “Tot wederzijds genoegen”.

Martin Keulen